

Justitiedepartementet
103 33 Stockholm

Statens institutionsstyrelses yttrande över promemorian Nya ungdomspåföljder (Ds 2017:25)

(Ju2017/05546/L5)

Med anledning av remissen får Statens institutionsstyrelse (SiS) anföra följande.

Sammanfattning

SiS tillstyrker förslaget om att införa två nya ungdomspåföljder: ungdomstillsyn och ungdomsövervakning. De föreslagna påföljderna ger möjlighet till en mer nyanserad upptrappning av ingripandegrad vilket överensstämmer med barnkonventionens grundläggande principer och de mål som uppställs för unga lagöverträdare.

SiS anser att de ekonomiska konsekvenserna av förslaget om ungdomsövervakning måste utredas ytterligare. Om SiS skulle bli huvudman för ungdomsövervakning måste SiS bygga upp en helt ny organisation vid sidan av den nuvarande institutionsverksamheten. Det kräver ett omfattande uppbyggnads- och förberedelsearbete vilket kommer att bli mycket resurskrävande i förhållande till de relativt små volymer dömda som beräknas bli aktuella för påföljden. Om Kriminalvården blir huvudman kan nytta dras av befintlig frivårdsverksamhet vilket skulle ge stora ekonomiska fördelar i förhållande till SiS som huvudman.

SiS lämnar ett antal synpunkter och kommentarer på författningsförslagen samt förslaget om ungdomsövervakning.

1 Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i brottsbalken

I 1 kap. 3 § hänvisas till de *påföljder för unga lagöverträdare* som anges i 32 kap. Rubriken i 32 kap. använder begreppet *ungdomspåföljder*. Det är mer konsekvent att använda samma begrepp i båda paragraferna.

Statens institutionsstyrelse

Besök Lindhagensgatan 126
Adress Box 30224
104 25 Stockholm

Telefon 010-453 40 00
Fax 010-453 40 50

E-post registrator@stat-inst.se
Internet www.stat-inst.se

Org-nr 202100-4508

1.7 Förslag till lag (20xx:xxxx) om verkställighet av ungdomsövervakning

I 9 § anges att socialnämnden i den dömdes *hemort* ska utse en särskild handläggare och i 12 § anges att samverkan ska ske med socialnämnden i den dömdes *hemort*. I avsnitt 10.12 anges att socialnämnden i den unges *hemkommun* ska utse en särskild handläggare. För att undvika tolkningsproblem är det bättre att använda det begrepp som följer av 2 a kap. socialtjänstlagen (2001:453), SoL, dvs. den unges *bosättningskommun*.

6 Behovet av nya ungdomspåföljder

SiS instämmer i utredarens bedömning att det finns ett behov av att införa nya ungdomspåföljder. Av Barnrättskommitténs allmänna kommentarer till artikel 37 och artikel 40 i barnkonventionen följer att konventionsstaterna ska utveckla en omfattande uppsättning åtgärder som säkerställer att barn behandlas på ett sätt som främjar deras välmående och som står i proportion både till deras omständigheter och till det begångna brottet. De föreslagna påföljderna ger möjlighet till en mer nyanserad upptrappning av ingripandegrad när så är nödvändigt med hänsyn till brottslighetens straffvärde och den unges tidigare brottslighet. Ungdomsövervakning kan bidra till att minska antalet barn som blir föremål för en frihetsberövande påföljd i form av sluten ungdomsvård. Det är ett viktigt steg för att stärka barnets rättigheter inom rättsskipningen.

8.6 Huvudmannaskap

Utredaren föreslår att SiS blir huvudman för den nya påföljden ungdomsövervakning. Enligt utredaren kan Kriminalvården uteslutas som huvudman av det skälet att barn och unga som har begått brott i första hand ska hållas utanför Kriminalvården och i stället bli föremål för insatser inom socialtjänsten. SiS delar den grundläggande utgångspunkten som också är förenlig med det barnrättsperspektiv som föreskrivs i barnkonventionen. Ur ett resurs- och tidsperspektiv är emellertid Kriminalvårdens frivård långt bättre rustad att åta sig verkställigheten av ungdomsövervakning. Frivården hanterar ungefär 11 000 klienter per år och har för detta en uppbyggd organisation med 34 frivårdskontor över hela Sverige. Frivården har handläggare som gör personutredningar och upprättar verkställighetsplaner samt har lång erfarenhet av elektronisk övervakning. De har samma teoretiska grund som SiS för de behandlingsinsatser som förmedlas. Om Kriminalvården byggde upp en organisation inom frivården för de 250 ungdomar som beräknas bli dömda till ungdomsövervakning per år, skulle det vara möjligt att dra nytta av befintlig frivårdsverksamhet. Det skulle spara resurser genom samordningsvinster och erfarenhetsöverföring.

För SiS innebär huvudmannaskapet en helt ny verksamhetsform och nya arbetsuppgifter. SiS måste bygga upp en organisation vid sidan av den nuvarande institutionsverksamheten. För att påföljden ska fungera i praktiken måste en organisation skapas som innebär att påföljden kan verkställas oavsett var i landet den

dömde bor, med bibehållen kvalitet och inom de lagstadgade tidsramarna. Lokaler måste anskaffas och anpassas, de särskilda team som ska ansvara för verkställighetsplaneringen måste sättas samman och personer rekryteras för uppgiften. Vidare måste det rekryteras lämpliga personer för uppgiften som koordinator och tillskapas förutsättningar för kontrollen av de rörelsebegränsande momenten. SiS måste utarbeta rutiner och riktlinjer för verksamheten samt utbilda personalen. Detta kräver ett omfattande uppbyggnads- och förberedelsearbete vilket kommer att bli mycket resurskrävande i förhållande till de relativt små volymer dömda som utredaren beräknar bli aktuella för påföljden.

En helt avgörande förutsättning för att SiS ska kunna åta sig huvudmannskapet är att myndigheten ges realistiska förutsättningar att bygga upp den nya verksamheten och för att verkställa påföljden, se vidare under avsnitt 12 och 13.3. Det är viktigt att noga överväga om de resurser som krävs för att bygga upp påföljden inom SiS verksamhet är samhällsekonomiskt försvarliga.

SiS anser också att det är angeläget att överväga frågan om huvudmannskap i ett vidare perspektiv utifrån SiS uppdrag. Även om påföljden ungdomsövervakning, så långt möjligt, ska vara behandlingsinriktad så ligger tonvikten på övervakning av den unge. Enligt det nu föreliggande förslaget ska efterlevnaden av de beslutade rörelsebegränsningarna alltid kontrolleras med elektroniska hjälpmedel. SiS kan se att det finns risker med att myndigheten åläggs ytterligare övervakande uppgifter. Det är viktigt för SiS nuvarande målgrupp att vi kan förmedla att ungdomshemmen inte är fängelser utan att vårt uppdrag är att bedriva vård och behandling. Det är därför nödvändigt att det finns en välgrundad och hållbar strategi för den fortsatta utvecklingen av SiS uppdrag.

10 Ungdomsövervakning

10.2 Påföljdens roll i systemet

Enligt utredarens förslag bör inte någon särskild behovs- eller lämplighetsbedömning föregå påföljdsvalet. Men för att ungdomsövervakning ska kunna fungera i praktiken vill dock SiS understryka att det krävs att vissa förutsättningar i den unges livssituation föreligger. Ungdomsövervakning innebär att den unge i de flesta fall kommer att fortsätta vistas i sin hemmiljö under verkställighetstiden. Många av de ungdomar som kommer att bli aktuella för den nya påföljden bor i bostadsområden som präglas av social utsatthet och kriminalitet. All forskning pekar på att förutsättningarna för en ungdom att tillgodogöra sig återfallsförebyggande åtgärder i en miljö som förmodligen starkt bidragit till kriminaliteten inte är de bästa. Ett stabilt boende och ett fungerande nätverk kommer enligt SiS bedömning vara avgörande faktorer för att verkställigheten ska kunna genomföras som planerat och för att påföljden ska ge de positiva effekter som avses. För att minska risken för vårdssammanbrott och i förlängningen ett

undanröjande av påföljden, anser SiS att domstolen inför påföljdsvalet, som vid ungdomstjänst, ska bedöma lämpligheten av påföljden kopplat till den unges personliga utveckling och levnadsomständigheter i övrigt. Framförallt med fokus på hem-, bostads- och nätverksförhållanden.

SiS vill också erinra om att runt en tredjedel av de pojkar som vårdas enligt LVU inom SiS i dag är ensamkommande. Även bland de som dömts till slutna ungdomsvård har gruppen ökat. Med stor sannolikhet kommer även ensamkommande barn och unga att bli aktuella för ungdomsövervakning. SiS kan se svårigheter när det gäller ungdomsövervakning för denna grupp eftersom de ofta saknar nätverk i Sverige och ofta bor på HVB. Det talar ytterligare för behovet av att en behovs- eller lämplighetsbedömning föregår påföljdsvalet.

Vidare bedömer SiS att ungdomsövervakning kommer att ställa stora krav på motivation och medverkan från den unge varför dennes inställning till påföljden bör inhämtas inför påföljdsvalet.

10.6 Koordinators roll och funktion

Koordinatorn och den unge ska ha regelbunden och omfattande kontakt, bestående i både fysiska möten och andra typer av kontakter. Som huvudregel bör den unge träffa koordinators två gånger i veckan men kontaktfrekvensen ska kunna öka om den unge inte följer verkställigheten. Även om 70 procent av verkställigheterna kan beräknas ske i de tre största storstadsområdena måste det finnas kapacitet för att verkställa påföljden över hela landet. På orter som ligger långt från ett kontor menar utredaren att SiS bör kunna anlita externa personer för uppdraget som koordinator. Dock framhåller utredaren att det inte får medföra att kraven sätts lägre när det gäller personens erfarenhet och kompetens. Även om det är positivt att öppna upp för möjligheten att anlita externa uppdragstagare ser SiS svårigheter med en sådan lösning i praktiken. Eftersom vissa av koordinators uppgifter innefattar myndighetsutövning måste den externa personen knytas till myndigheten på ett sådant sätt att den kan anses delta i SiS verksamhet (se JO 2001/02 s.250 f.). SiS måste ha ett antal särskilt utbildade socialarbetare som är villiga att med mycket kort varsel åta sig ett tillfälligt uppdrag som koordinator. Det framstår inte som en realistisk lösning. Sannolikt kommer SiS att behöva använda sig av de koordinators som är anställda av SiS även då den dömde bor på en mindre ort. Uppdraget som koordinator kommer därmed att ställa höga krav på flexibilitet och mobilitet hos dessa personer. SiS har stor erfarenhet av att det är svårt att hitta kvalificerad personal, framförallt utanför storstadsregionerna. SiS kan konstatera att det kommer att bli en stor utmaning att hitta kvalificerade koordinators utanför storstäderna som dessutom är villiga att arbeta på annan ort och på obekvämt arbetstid.

10.7 Påföljden bör inte innefatta ett krav på drogfrihet...

Enligt utredarens förslag ska frågan om drogförbud inte utgöra en del av domen på ungdomsövervakning utan ska i stället kunna beslutas inom ramen för verkställighetsplanen. SiS anser dock att i de fall det under förhandlingen i domstolen framkommer att kriminaliteten har en direkt koppling till den unges bruk av alkohol eller droger ska förbudet följa redan med domen på ungdomsövervakning. Ett drogförbud är ju då en förutsättning för att minska risken för återfall i brott. Att förbudet utgör en del av domen ger en tydligare signal gentemot den dömde. SiS ser inte att en sådan ordning skulle innebära större möjligheter för den dömde att provocera fram ett undanröjande av ungdomsövervakningen. SiS uppfattning är att det alltid måste anses utgöra misskötsamhet om den unge använder droger eller andra i lag förbjudna medel. Likaså måste det för en ungdom under 18 år anses utgöra misskötsamhet om hen dricker alkohol. Enligt SiS måste en misskötsamhet av ett drog- eller alkoholförbud bedömas på samma sätt och föranleda samma åtgärder oavsett om förbudet följer av domen eller av verkställighetsplanen. SiS anser således att det bör finnas en möjlighet för domstolen att, om det finns skäl för det, föreskriva förbud för den dömde att under verkställigheten vara påverkad av narkotika, alkohol, något sådant medel som avses i 1 § lagen (1991:1969) om förbud mot vissa dopningsmedel eller någon annan sådan vara som omfattas av lagen (1999:42) om förbud mot vissa hälsofarliga varor. Det bör även vara möjligt att besluta om ett sådant förbud inom ramen för verkställighetsplanen.

10.8 ... men bör kunna förenas med ett sådant förbud när det finns skäl för det

Enligt 19 § andra stycket förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning ska SiS ha möjlighet att besluta om att den dömde under verkställigheten ska medverka i provtagning för att kontrollera att ett uppställt drog- eller alkoholförbud efterlevs. Av 6 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning följer att SiS beslut om att kontroller ska utföras och på vilket sätt de ska göras, ska föregås av en proportionalitetsbedömning. SiS vill understryka att möjligheten till provtagning är viktig utifrån ett behandlingsperspektiv. SiS vill framhålla att ett sådant villkor endast bör ställas efter att det vid en risk- och behovsbedömning eller andra moment i utredningen/kartläggningen konstaterats att det finns ett missbruk hos den unge eller risker kopplat till dennes användning av alkohol eller droger.

Utredaren har inte närmare beskrivit hur provtagningen ska gå till. Utandnings- eller urinprov kan i första hand hanteras av SiS personal men blodprovstagning förutsätter bistånd från vårdcentralen på den dömdes hemort. Om ett positivt prov ska kunna läggas till grund för ett beslut om upptrappning av de rörelsebegränsande momenten måste provet verifieras av t.ex. Rättsmedicinalverket. Eftersom misskötsamhet/avvikelse alltid ska följas av en snabb reaktion är det viktigt att samarbetet kring provtagningarna fungerar. SiS anser att hälso- och sjukvårdens roll vid provtagningar i samband med ungdomsövervakning behöver belysas och

eventuellt klargöras i det fortsatta lagstiftningsarbetet. Det är också en fråga som behöver framgå av verkställighetsplanen.

10.9 Verkställighetens längd och inledande

Enligt 3 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning ska verkställigheten av ungdomsövervakning påbörjas så snart som möjligt efter det att domen har blivit verkställbar mot den dömde. Av följande paragrafer framgår att verkställigheten får inledas när domen har vunnit laga kraft eller den dömde dessförinnan avgett en s.k. nöjdförklaring. Enligt 13 § ska verkställighetsplanen vara upprättad senast fyra veckor efter det att domen kan börja verkställas. Som SiS uppfattar bestämmelserna innebär det att fyraveckorsfristen börjar att löpa när domen har vunnit laga kraft alternativt från den tidpunkt då den dömde avgett en nöjdförklaring. Därefter kan SiS kontakta den unge och boka in ett möte. Det kommer att variera hur snabbt ett sådant möte kan komma till stånd. I praktiken kan detta medföra att utredningstiden kan bli mycket kortare än fyra veckor, t.ex. om den dömde inte frivilligt medverkar i verkställighetsplaneringen. Utredaren motiverar bestämmelserna utifrån att det ska finnas tillräcklig tid kvar för att genomföra innehållet i planen. SiS vill betona att en förutsättning för att ungdomsövervakning ska fungera är att de insatser som görs under verkställigheten är individanpassade och så långt möjligt kan fortsätta efter det att påföljden är verkställd. Det kräver en omsorgsfull kartläggning av den unges behov och en noggrann planering av insatserna. SiS anser därför att fyraveckorsfristen ska räknas från den tidpunkt då verkställighetsplaneringen rent faktiskt inleddes, dvs. den dag den unge inställer sig till det första kartläggningssamtalet. För att inte riskera att verkställighetens inledande dröjer mer än nödvändigt kan man göra ett tillägg i 3 § om att SiS ska anmäla till åklagare inom en viss tid (x antal månader) om den unge inte har inställt sig till ett första kartläggningssamtal och att ett undanröjande i så fall kan bli aktuellt.

Enligt 5 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning får verkställigheten inledas omedelbart om den dömde före överklagandetidens utgång förklarar att han eller hon avstår från att överklaga domen när det gäller påföljden (nöjdförklaring). SiS noterar att det inte av bestämmelsen framgår att överklagandet ska anses återkallat genom nöjdförklaringen. Jfr motsvarande bestämmelse i 8 § andra stycket lagen (1998:603) om verkställighet av slutna ungdomsvård (LSU), där det uttryckligen framgår att överklagandet ska anses återkallat genom nöjdförklaringen.

10.10 Verkställighetsplanering och verkställighetsplan

Verkställighetsplaneringen ska inte enbart syfta till att utreda den unges behov utan ska även kartlägga vilka resurser som finns tillgängliga och hur de kan samordnas. Enligt 14 § andra stycket förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning får frågor om boende, skolgång, sysselsättning och fritid, missbruksbehandling eller annan

vård och behandling liksom andra motsvarande åtgärder som syftar till att den dömda ska avhålla sig från brott och utvecklas gynnsamt, regleras i verkställighetsplanen. Eftersom normaliseringsprincipen ska gälla och det är de ordinarie myndigheterna som ska ansvara för att tillhandahålla resurser och finansiering för t.ex. skolgång och hälso- och sjukvård är deras deltagande i verkställighetsplaneringen av avgörande betydelse för att påföljden ska fungera. Utredaren konstaterar att det finns en stor risk att olika myndigheter gör olika bedömningar och drar åt olika håll men menar att det kan motverkas genom den struktur som ska gälla för samverkan vid framtagande av verkställighetsplanen. Den reglering som föreslås avseende samverkan framgår av 12 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning. Den bestämmelsen stadgar att samverkan ska ske med socialnämnden samt vid behov med andra berörda myndigheter. Regleringen riktar sig mot huvudmannen av påföljden, dvs. SiS ska ha ansvaret för att initiera och sammankalla till möten. För att det ska fungera förutsätts dock ett aktivt deltagande från de andra berörda myndigheterna. Mot bakgrund av SiS erfarenheter från utslussning efter verkställighet av sluten ungdomsvård anser SiS att regleringen måste vara formulerad som en skyldighet att medverka för de andra aktörerna. Vad gäller socialtjänsten kommer den ansvarige handläggaren att vara den bärande länken men motsvarande länk finns inte gentemot skolan, hälso- och sjukvården och polisen. I SoL och hälso- och sjukvårdslagen (1982:763), HSL, finns krav på gemensamma överenskommelser om samarbete mellan kommunen och landstinget vad gäller barn och unga som vårdas utanför det egna hemmet. En del av de barn och unga som kommer att dömas till ungdomsövervakning kommer att omfattas av dessa överenskommelser, men inte alla. Vidare ska, när någon behöver både hälso- och sjukvård och stöd från socialtjänsten, landstinget och kommunen tillsammans upprätta en individuell plan (SIP). Det är viktigt att i det fortsatta lagstiftningsarbetet förtydliga hur samverkan ska säkerställas, se även avsnitt 10.14 och 10.15.5.

Av författningskommentaren till 10 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning framgår att teamets utredningsarbete i normalfallet ska ske i den dömdes hemort. SiS vill betona att det kommer att kräva fler än de 10 kontor som utredaren har utgått ifrån. Annars blir följden att många ungdomar under kartläggningsperioden kommer att behöva bo i tillfälliga boenden på de orter där SiS har sina kontor, vilket blir resurskrävande samt förknippat med praktiska och sociala svårigheter för ungdomarna i fråga.

Av författningskommentaren till 14 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning framgår att det som utgångspunkt alltid bör ingå någon form av programverksamhet i verkställighetsplanen. SiS kan konstatera att det kommer att bli mycket svårt att ordna deltagande i programverksamhet över hela landet. I storstäderna är det möjligt att samordna för flera dömda men på en liten ort finns inte den möjligheten.

10.12 Socialtjänstens roll

Som utredaren konstaterar är socialtjänstens medverkan av avgörande betydelse för påföljdens genomförande. Både med hänsyn till den information som socialtjänsten kan bidra med under verkställighetsplaneringen och till att de flesta av de insatser som verkställighetsplanen kommer att omfatta ligger under socialtjänstens ansvars- och kompetensområde. Syftet med den särskilt utsedde handläggaren är att underlätta samarbetet mellan socialtjänsten och huvudmannen för påföljden och det är därför av yttersta vikt att uppdraget är tydligt formulerat. SiS anser därför att det ska framgå av 9 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning vilken uppgift och vilket ansvar den särskilt utsedde handläggaren har. För att ytterligare tydliggöra socialtjänstens viktiga roll för påföljden bör kommunens ansvar även framgå av 5 kap. SoL. SiS vill särskilt understryka att kommunens ansvar när verkställighetstiden har löpt ut är tydligt reglerat. SiS erfarenheter från verkställigheten av slutna ungdomsvård visar att det har varit svårt att få till ett fungerande samarbete mellan SiS och socialtjänsten när det gäller planering och genomförande av utslussning.

10.13 Bistånd av polisen

Enligt utredarens förslag ska polisen kunna ingripa mot den dömde utan en begäran från SiS om denne påträffas av polisen när hen bryter mot meddelade rörelsebegränsningar. Om den elektroniska övervakningen fungerar ska detta inte bli aktuellt men ordningen ger polisen möjligheter till snabbare och effektivare insatser. SiS anser att det bör framgå av 21 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning att SiS snarast ska underrättas i de fall polisen vidtagit en åtgärd på eget initiativ.

10.14 Misskötsamhet

Enligt förslaget bör allt som anges i verkställighetsplanen betecknas som obligatoriskt för den dömde eftersom det utgör en del av påföljden. Om den dömde inte följer planen måste en viktning ske av de olika momenten beroende av om de är möjliga att genomdriva tvångsvis eller inte. Om avvikelsen t.ex. beror på att den unge inte varit i skolan bör det inte väga lika tungt som om hen har brutit mot en beslutad rörelsebegränsning. Eftersom även skolgång och hälso- och sjukvårdsinsatser kan vara ett obligatoriskt moment i ungdomsövervakning är det av högsta vikt att samverkan mellan de olika aktörerna fungerar. Huvudmannen för ungdomsövervakningen måste därför ha befogenhet att kalla övriga aktörer till möten såväl under upprättandet av verkställighetsplanen som under verkställigheten, se även avsnitt 10.10 och 10.15.5.

I promemorian finns sparsamt med vägledning vad gäller hur den unges misskötsamhet ska bedömas och när misskötsamheten ska anses vara så allvarlig att åklagarmyndigheten ska underrättas. Vidare saknas resonemang om vilka påföljder som kan bli aktuella i de fall åklagaren för talan om undanröjande. Dessa frågor behöver utvecklas i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

10.15 Informationsutbyte och sekretess

SiS tillstyrker förslaget om att det införs sekretessbrytande bestämmelser som möjliggör informationsutbyte mellan SiS, socialtjänsten, skolan och polisen. Det är en nödvändig förutsättning för att ungdomsövervakningen ska kunna fungera på ett ändamålsenligt sätt.

10.15.5 Det bör inte införas en sekretessbrytande bestämmelse för hälso- och sjukvården

Utredaren bedömer att det inte bör införas någon sekretessbrytande bestämmelse för hälso- och sjukvården. SiS anser dock att det finns skäl för att möjliggöra visst informationsutbyte även gentemot hälso- och sjukvården. Enligt 14 § förslaget till lag om verkställighet av ungdomsövervakning kan den dömdes deltagande i vård och behandling regleras i verkställighetsplanen. Det kan t.ex. handla om deltagande i terapi eller psykiatrisk behandling. Då allt som anges i verkställighetsplanen utgör en del av påföljden och alltså är obligatoriskt för den enskilde, framstår det som nödvändigt att visst informationsutbyte kan ske även med hälso- och sjukvården. SiS måste kunna lämna och få de uppgifter som behövs för att SiS ska kunna kontrollera efterlevnaden av verkställighetsplanen även utan den enskildes samtycke. SiS anser att detta behöver utredas vidare i det fortsatta lagstiftningsarbetet.

12 Ikraftträdande och övergångsbestämmelser

För SiS innebär huvudmannaskapet för påföljden ungdomsövervakning att SiS måste bygga upp en helt ny verksamhet från grunden. Det kommer att kräva ett mycket omfattande förberedelsearbete. Inledningsvis måste en särskild genomförandeorganisation tillsättas inom SiS med uppdrag att förbereda införandet av den nya påföljden. Lokaler måste anskaffas på geografiskt lämpliga platser i landet. Lokalerna behöver anpassas efter verksamhetens behov. Vidare behöver SiS rekrytera ledning och medarbetare, utarbeta styrdokument samt anordna utbildning för personalen. En organisation för den elektroniska övervakningen behöver byggas upp. Det är också viktigt att det finns utrymme för samverkansplanering i förväg med övriga berörda aktörer, främst kommunens socialtjänst. Från riksdagsbeslut bedömer SiS att myndigheten måste ha minst två års förberedelsetid. Under förutsättning att regeringen kan lämna en proposition före mars 2018 kan riksdagen fatta beslut om lagändringarna före sommaren 2018. Det innebär att de lagändringar som gäller ungdomsövervakning tidigast kan träda i kraft den 1 juli 2020.

13.3 Kostnaderna för ungdomsövervakning

Som framgår av promemorian har SiS på uppdrag av utredaren uppskattat kostnaderna för införandet av ungdomsövervakning. I det underlag som lämnades till utredaren poängterade SiS att beräkningarna byggde på osäkra antaganden och att kostnadsuppskattningen kunde behöva korrigeras beroende på hur det slutliga

förslaget skulle komma att utformas. En avgörande faktor var bl.a. frågan om utformningen av den elektroniska övervakningen.

I den kostnadsuppskattning som SiS lämnade i maj 2017 antog SiS bl.a. att det skulle räcka med 10 kontor med en bemanning på fyra personer (psykolog, terapeut, specialpedagog samt en administratör för den elektroniska övervakningen). Lokalkostnader, bemanning (utredningsteam och koordinatörer) samt indirekta kostnader (administration, förbrukningsinventarier, kontorsmaterial, datorer, telefoni, resekostnader, konsulttjänster, licenskostnader m.m.) beräknades under dessa förutsättningar till 105 mkr per år. Utredaren har dock, utan att ha gjort någon egen kostnadsberäkning, föreslagit att SiS ska tillföras 65 mkr per år. Det är nästan en halvering av SiS kostnadsberäkning.

Enligt det nu föreliggande förslaget till ungdomsövervakning ska de rörelsebegränsande moment som en ungdomsövervakning innefattar i princip alltid övervakas med elektroniska hjälpmedel. Varje avvikelse ska registreras och föranleda en reaktion. Avvikelsen ska följas upp utan dröjsmål (s. 115). Enligt utredaren bör den ordning som tillämpas av Kriminalvården vid s.k. IÖV kunna tjäna som förebild. Polisen ska vara skyldig att bistå om den dömda bryter mot meddelade rörelsebegränsningar. Förslaget förutsätter således en organisation som vid larm omgående kan kontakta den dömda för att utreda anledningen till larmet. Det kräver en helt annan bemanning än vad SiS utgått från i sina tidigare beräkningar. Om IÖV ska tjäna som förebild krävs fler än 10 kontor med en större utbredning i landet (angående antalet kontor se även avsnitt 10.10). Vidare krävs fler administratörer för den elektroniska övervakningen och fler koordinatörer för att klara bemanning dygnet runt. Inom IÖV är man dessutom alltid minst två personer vid hembesök, kontroller av drogfrihet samt kontroll av den elektroniska utrustningen.

En avgörande premis för att SiS ska axla huvudmannskapet är att myndigheten ges realistiska förutsättningar att bygga upp den nya verksamheten och för att verkställa påföljden. SiS anser därför att såväl kostnaderna för att förbereda införandet av den nya verksamheten samt den årliga kostnaden för verkställigheten måste utredas ytterligare.

SiS vill även påtala att utredaren inte har beräknat vad påföljden ungdomsövervakning kommer att kosta för kommunerna och inte heller lämnat något förslag om att kommunerna ska tillskjutas medel för den nya uppgiften att utse en särskild handläggare för ungdomsövervakning. En viktig förutsättning för att den nya påföljden ska fungera i praktiken är ett fungerande samarbete mellan huvudmannen och socialtjänsten. Enligt SiS uppföljningar mellan åren 2013 och 2016 går antalet ärenden där socialtjänsten medverkar vid utslussning och planering av tiden efter verkställighet av slutna ungdomsvård stadigt ner (SiS årsredovisning 2016 s. 22). SiS anser därför att

det är angeläget att säkerställa att kommunerna har förutsättningar för att fullgöra sitt ansvar i ungdomsövervakningen.

Beslut i detta ärende har fattats av generaldirektören Kent Ehliasson. I handläggningen har planeringsdirektören Urban Lindberg, utvecklingsdirektören Eva Franzén, IT-direktören Fredrik Oljeqvist, chefsjuristen Eleonore Källstrand Nord samt verksamhetsdirektörerna Jan-Eric Josefsson och Robert Stenbom deltagit. Föredragande har varit verksamhetsjuristen Pernilla Krusberg.

Kent Ehliasson

Pernilla Krusberg

